

Konsulentvirksomhed i Landbrugsbyggeri.

Af Bygningskonsulent *Iver A. Hansen.*

Den 1. Oktober 1943 var det et Aar siden, Præstø Amts Byggeudvalg — et Fællesudvalg for samtlige Landbo- og Husmandsforeninger i Præstø Amt — begyndte sin Virksomhed ved Ansættelse af en Bygningskonsulent — en Landøkonom, som i Samarbejde med Arkitekter og Ingeniører skulde etablere et Kontor for byggeteknisk Assistance i Landbrugsbyggeri. Det var det første Forsøg i sin Art herhjemme, og Sagen har siden været fulgt med Interesse i Landbokredse Landet over.

Hvad er da Meningen med en saadan Konsulentvirksomhed? — Ja, det er kort sagt den, at de ovennævnte Landbrugsorganisationer ad den Vej vil søge at komme Landbrugsbyggeriets rationelle Løsning et Skridt nærmere derigennem, at de af Organisationernes Medlemmer, der maatte ønske det, kan faa planlagt og projekteret deres Byggearbejde ved Henvendelse til Kontoret.

Danske Landmænd har som bekendt løst mange store Op-gaver i Fællesskab, og det er da ogsaa kun naturligt, at Landmændene selv tager Initiativet til Oprettelse af deres eget Byggekantor.

Hvad Nytte er det nu til? „Kan det betale sig“, vil Pessimisten maaske spørge. Ja, i de sidste Aartier har der været megen Røre om vore Landbrugsbygninger, og i det hele og store kan vi vel let blive enige om, at Bygningerne afgjort har været Stedbørn. De har ikke faaet Del i Landbrugets øvrige stærke Udvikling.

Alt dette har der været megen Diskussion om, og det skal jeg lade ligge i denne Forbindelse. Hele den lange Diskussion, hvori Landmænd hævder, at Arkitekter ikke har Forstand paa Landbrugsbygninger, hvor Arkitekter, Ingeniører og Landbrugs-

eksperter er rørende enige om, at det er Landhaandværkerne, som har hele Skylden for Landbrugsbygningernes daarlige Forfatning, er temmelig formaalsløs. Det kan ikke nytte at begræde spildt Mælk. Opgaven maa være at samle alle gode Kræfter til et frugtbringende Samarbejde for en god Sags bedst mulige Løsning i Fremtiden.

Det er ikke muligt at faa oplyst, hvor mange Penge Landbruget aarligt anvender paa Bygningerne, men ud fra Forsikringsselskabernes Statistik kan man skønne sig til Bygningernes Anskaffelsesværdi, og skal denne Kapital blot holdes vedlige, bliver den aarlige Udgift hertil en pæn Sum paa ca. 150 Mill. Kr.

Med denne Sum for Øje er der al Grund til at understrege Betimeligheden i, at Landmændene igennem deres Organisationer gør en Indsats for at forvalte disse Summer paa den bedst mulige Maade. Penge, som er sat i Mur og Beton, kan kun realiseres med en Brøkdæl, hvorfor store Fejl paa dette Omraade maa svie haardt til Brugeren igennem mange Aar.

Er der da slet ikke gjort noget?

Jo, der ligger mange dejlige Gaarde ud over Landet, skabt paa Bygherrens og Haandværkeres Initiativ, og en Del Arkitekter har ogsaa med Held kastet sig over Landbrugsbyggeriet, men hvem ved, hvor disse Gaarde ligger, og selv om disse Bygninger gør udmærket Fyldest paa det paagældende Sted, er det ingenlunde sikkert, at de kan bruges andre Steder.

Fra Landbrugsorganisationernes Side er der ogsaa gjort en Del. Foreningen af jydsk Landboforeninger har saaledes i mange Aar haft Byggeudvalg med faglig Raadgiver, og der har været udskrevet Konkurrencer o. s. v. Endelig har de sidste Aar bragt en Del Litteratur om Landbrugsbygninger.

Men Konkurrenceprojekter og Standardtegninger kan imidlertid kun angive visse Retningslinier, thi de enkelte Landbrug er saa forskellige i deres Driftsform og paa anden Maade, at det er umuligt at anvende Standardtegninger omfattende hele Gaarde, og desuden vilde det jo blive ensformigt og kedeligt, om alle Danmarks Gaarde for de forskellige Størrelsesgrupper byggedes efter samme Plan.

Fig. 1. Byg bredt — det giver mest Plads for Pengene! Isolere Staldenes Ydermur; saa kan De roligt lade Lyset faa Adgang til Staldene, uden at de mange og store Vinduer gør Stalden kold. („Landet“ fot.)

Nej, skal der ydes Bygherren en Hjælp, der er til at tage og føle paa, maa der udarbejdes et Projekt i hvert enkelt Tilfælde. Den Nytte et Byggekontor kan yde, kan siges at være tosidig. Dels kan der ydes en ren praktisk, økonomisk Hjælp til Bygherren derigennem, at denne med et udarbejdet Projekt i Haanden kan faa rene økonomiske Linier med Haandværkerne, inden et Byggearbejde paabegyndes. Herved kan mange Tvivls- og Tvistighedsspørgsmaal undgaas til Fordel for saavel Bygherre som Entreprenør, men ved Siden heraf skulde Kontorets Medvirken betinge en Forbedring af Landbrugsbyggeriet og den bedst mulige Udnyttelse af de givne Forhold.

Naar en Landmand staar over for det at skulle foretage en Ombygning eller Tilbygning, saa har han Brug for Hjælp. Lad os forudsætte, at der findes en meget gammel Gaard, som snart skal forbedres i større Stil. Det, der brænder mest paa i Øjeblikket, er f. Eks. mere Ladeplads. I alt for mange Tilfælde har man saa lagt en særskilt Lade godt af Vejen fra de andre Bygninger eller et Sted, hvor Beliggenheden opfylder Kravene

bedst muligt i Øjeblikket. Denne Lade kan blive Skyld i, at en senere Udvidelse eller Forbedring af de andre Bygninger kan blive umuliggjort netop i Kraft af, at denne Lade ligger i Vejen; nu er den altsaa ny og solid, saa den maa der ikke røres ved.

Gaardejeren henvender sig til sin Murer eller Tømrer angaaende Bygning af Laden; denne Haandværker er først og fremmest Forretningsmand og skal som saadan søge at efterkomme Kundens Ønsker i enhver Retning. Og lad os saa forudsætte at Kunden — altsaa Gaardejeren — har faaet en Idé, som meget daarligt tilfredsstiller Kravene, ja — saa bliver Resultatet vel alligevel, at Ideen forfølges. Man kan nemlig ikke forlange, at en Haandværker eller Entreprenør først skal gøre et stort Arbejde for om muligt at finde en Løsning, der er bedre end den, Bygherren selv har fundet paa, for saa efter lange Forhandlinger med Bygherren at maatte gaa, uden overhovedet at faa Arbejdet. Her ligger altsaa en Del af Forklaringen paa, at vore Landhaandværkere bør renses for mange af de Beskyldninger, som de har været udsat for fra Arkitekter, Ingeniører og Landøkonomers Side i Diskussioner om Aarsagen til Landbrugsbygningernes daarlige Forfatning. Lad saa være, at Haandværkerne har været lidt trevne til at komme efter de tekniske Forbedringer, men her er det bedst at slaa fast, at de Fejl, der er begaaet, maa søges ændret i Fremtiden.

Lad mig her indskyde, at lige saa ofte en Gaardejer faar den bedste Idé vedrørende et Byggeforetagende paa sin Gaard, lige saa ofte bliver Gaardejerens egne Planer ganske naturligt præget af det i Forvejen tilvante. Det er jo nemlig saadan, at dersom man har gaet i en Avlsbygning igennem mange Aar, vænnes man til Forholdene. Det gamle vil let mere eller mindre blive Forbillede for det nye. Derfor kan en udenforstaaende Person, som slet ikke føler sig hildet af det gamle, ofte lettere lægge Fingeren paa det ømme Sted og eventuelt finde en bedre Løsning.

Med forannævnte Eksempel for Øje — Diskussionen mellem Bygherre og Haandværker om den paagældende Lade — er det umiddelbart indlysende, at begge Parter vilde være

bedre tjent med, at Bygherren havde en Tillidsmand, til hvem han kunde betro sig om sine Problemer, en Mand, hvormed Bygherren kunde snakke ud om sine Ønsker, saaledes at disse to var helt enige, inden Entreprenøren kom til.

Denne Tillidsmand eller Bygningskonsulent er ikke i nogen Maade økonomisk afhængig af Byggeforetagendet. Han kan under Forhandlinger med Bygherren meget bedre end Haandværkerne prøve paa at faa Bygherrens Tanker ind paa andre Baner, hvis dette er paakrævet.

I ovennævnte Tilfælde var der maaske den Mulighed, at Laden kunde lægges saaledes, at den blev et Led i den Ombygning, som de øvrige Bygningsafsnit ogsaa trænger til, paa en saadan Maade, at Bygningerne engang efter endt Ombygning vilde blive saa godt kombinerede, at det ikke fik nogen uheldig Indflydelse, at Laden var blevet bygget først.

Lige siden der blev Tale om at oprette Konsulentstillinger i Landbrugsbyggeri, har man diskuteret, hvem der skulde være Konsulenter: Arkitekter, Ingeniører eller Landøkonomer. Det er min Opfattelse, at der er Brug for Folk af alle tre Kategorier, for den Viden og Uddannelse hver især sidder inde med. At forene disses alsidige Uddannelse og faglige Kvalifikationer i een og samme Person er imidlertid umuligt, men naar der er Arbejde til mere end een Mand inden for et Omraade, kan der jo indføres en fornuftig Arbejdsdeling, saaledes at hver især faar Brug for sin specielle Viden.

Her er altsaa opstaaet et nyt Arbejdsfelt for danske Landøkonomer, men det forudsætter selvfølgelig, at ogsaa Landbrugskandidater interesserer sig for dette Arbejdsomraade. Lad mig slaa fast, at Landøkonomer i det store og hele skulde have de bedste Forudsætninger for at udarbejde Grundplanen til en Avlsbygning, men de maa være i Besiddelse af Fantasi og først og fremmest have deres Uddannelse i Orden. Det er en Betingelse, at de er helbefarne Praktikere og ikke blot har en god teoretisk Landbrugsuddannelse.

Hvad er da Landøkonomens Indsats i det nye Arbejde?

Med sit indgaaende Kendskab til alle Landbrugsforhold og Landbrugernes Liv og Færden kan Landøkonomen bedst drøfte

Fig. 2. Et hyggeligt Hjørne fra Gaardspladsen paa en gammel Gaard, men — —!! („Landet“ fot.).

Problemerne med Bygherren. Disse to kan saa i Fællesskab blive enige om, hvad der skal gøres i dette eller hint Tilfælde. Paa Grundlag af de Skitseforslag, som Landøkonomen udarbejder, kan han forelægge Bygherren sin Idé, og denne kan da supplere den med sine specielle Ønsker. Naar der saa foreligger en Grundplanskitse, som rummer alle Bygherrens Ønsker, faar Landøkonomen Arkitekten til at give disse Ønsker fast Form i en gennemarbejdet Tegning. De Krav, som Bygherren hermed igennem Landøkonomen stiller til Arkitekten, er udelukkende baseret paa at tilfredsstille Landbrugets Tarv bedst muligt. Det bliver saa Arkitektens Opgave at forene disse Krav med det teknisk gennemførlige og endelig give disse Planer det arkitektoniske Tilsnit. Mere specielle Installationer og Beregninger maa overlades til Ingeniøren.

Inden for Præstø Amts Byggeudvalg har der i det forløbne Aar været et snævert Samarbejde mellem Arkitekt og Land-

økonom og i specielle Tilfælde med Ingeniør. Hvordan er det saa gaaet, og hvilke Erfaringer har det første Aars Arbejde med Sagen givet?

For det første viser det, at der blandt Landmænd er stærk Trang til at søge Bistand paa det byggetekniske Omraade, idet der i det første Aar er projekteret Arbejde til et Beløb af en lille Million Kroner, og ved Siden heraf er der udført en omfattende konsultatorisk Virksomhed.

Men hvordan saa med Omkostningerne?

Ja, Omkostningerne ved den rent konsultatoriske Virksomhed søges afholdt af et fast Tilskud, der ydes af de deltagende Organisationer, medens det egentlige Projekteringsarbejde, der kan betragtes som en Forretning, betales af Bygherren, idet der kræves et Honorar, hvis Størrelse er sat saaledes, at der regnes med, at Omkostningerne kan dækkes.

Da det er en ny Sag, gælder det om at finde den bedst mulige Form fra Begyndelsen; herved spares en Række besværlige og tidsspildende Omlægninger.

Nu da Landbrugsorganisationerne i Præstø Amt har haft mere Sukces med deres Foretagende end forventet, har det smittet, og i dette Foraar vil der i adskillige Amter Landet over blive gjort tilsvarende Forsøg. Det er derfor naturligt at udnytte de vundne Erfaringer vedrørende Sagens Organisation.

Det maa desværre erkendes, at det visse Steder ser ud, som om det er mere vigtigt, at der sker noget, end hvad det er, der sker. Et Sted søger et Regnskabsudvalg at faa det økonomiske Grundlag for Lønnen til en Regnskabskonsulent i Orden derigennem, at Regnskabskonsulenten samtidig skal være Bygningskonsulent. Et andet Sted indbyder Landboforeningerne en Arkitekt til at nedsætte sig paa Egnen, for at han kan arbejde sammen med de stedlige Haandværkeres Mesterforening.

Det er en given Ting, at disse Institutioner skal arbejde som Arkitektforretninger, og som saadanne maa deres Opgave være at varetage Bygherrens Interesser i eet og alt! Der er store Udgifter forbundet med at udføre denne Service for Land-

Fig. 3. Ved Genopbygning efter Brand er Opgaven ofte særlig kræ-
vende, idet Nybygningen skal kombineres med de Bygninger, som
ikke blev Luernes Bytte. Her bliver en bestaaende Svinestald taget
med i en koncentreret Staldplan, saaledes at saavel Svine- som Ko-
stald faar rigelig med Sydsol. („Landet“ fot.).

mændene, og mange synes, at Arkitekthonoraret er en stor Sum o. s. v. Hvorvidt dette er Tilfældet, skal jeg ikke afgøre; jeg vil blot sige, at en Arkitekt ikke kan gøre sit Arbejde gratis, og han kan ikke leve af at forære sine gode Ideer bort. Trods det er der Indtjeningsmuligheder for en Arkitektforretning, naar der er nok at bestille. Det er denne Forretning, Landmændene selv skal overtage, ikke for at Organisationerne skal tjene Penge herpaa, men for at Arbejdet kan udføres for den billigst mulige Pris og dermed komme den enkelte Landmand, som gør Brug af Institutionerne, til gode.

Det var den økonomiske Side, men naar der nu oprettes en Mængde smaa Byggekontorer, som alle bestræber sig for at arbejde billigst muligt, vil alle disse Kontorer stadig komme til at kæmpe med et økonomisk Spørgelse, og det vil hemme

Arbejdet meget. Foruden det, at Byggekontoret skal samle Bygherrens Planer, give disse Form i et gennemarbejdet Projekt og gøre dette Arbejde billigst muligt, skal der fra Kontorets Side arbejdes paa en stadig Forbedring, og denne fremskyndes gennem Samarbejde og Meningsudvekslinger mellem de forskellige Kontorer. Det er imidlertid givet, at hvis hvert lille Kontor altid skal sidde og hugge i det med en anstrengt Økonomi, vil det kun blive saa som saa med Samarbejdet og Resultaterne heraf. Sagen vil ganske naturligt arte sig saaledes, at enhver sidder og ruger over sine egne Ideer for at præstere noget, som de andre ikke kender. Det vil være et Brud paa den Fremgangsmaade, man bør stile imod, nemlig *hurtigst mulig Publicering af alt, hvad der er godt og rigtigt.*

Trods alt bliver der bygget meget lidt i Landbruget for Øjeblikket, og der er den bedste Tid til netop nu at faa Sagen ind i den rigtige Gænge for at kunne staa rustet til at yde en virkelig Indsats, naar Tiderne atter er normale. Erfaringerne fra Arbejdet med Sagen peger utvetydigt i Retning af store Kontorer med den tilstrækkeligt alsidige Arbejdskraft.

Skal vi haabe paa at faa Statsstøtte til dette Arbejde, maa vi regne med, at de Arbejdsresultater, der fremkommer, stilles til Offentlighedens Disposition, og saa kan det ikke nytte at hvert Kontor sidder og ruger over sine egne gode Ideer.

Det er vel ogsaa netop i Kraft af dette Forhold, at dansk landøkonomisk Forsøgsarbejde ved Hjælp af Konsulenterne har faaet saa stor Betydning for Landbrugets Fremskridt, idet Resultaterne publiceres saa rundhaandet, at hver eneste Landmand i Danmark med et minimalt Opbud af Energi kan holde sig à jour med Forskningens Resultater.

Maalet er altsaa at faa en Række Institutioner, som med mindst mulige Omkostninger kan yde Landmændene en virkelig Støtte; men for at et Kontor kan yde det bedst mulige, er det nødvendigt, at der er en alsidig Arbejdsstyrke til Raa-dighed, det vil sige, at der skal være Samarbejde mellem Arkitekt, Ingeniør og Landøkonom.

Men skal der saaledes ansættes flere Mand, bliver Administrationen dyr, vil nogen maaske hævde. Nej, det behøver

ingenlunde at blive Tilfældet, tværtimod, thi hvis der er Arbejde til een Mand i eet Distrikt, er der ogsaa Arbejde til tre Mand i tre sammenlagte Distrikter, og en saadan alsidig Stab paa eet Kontor har Mulighed for at indføre mere rationelle Arbejdsmetoder, end een Mand kan indføre paa sit eget Kontor, alene af den Grund at vedkommende idelig maa raadføre sig med en anden eller tredie Person.

Alt andet lige er det selvfølgelig billigere at holde eet Kontor til tre eller maaske tredive Mand, end det er at holde et Kontor til hver af disse.

Jeg mener derfor, at der til et saadant Byggekontor maa knyttes et stort Arbejdsomraade. For hele Landet vil 4 Kontorer med den nødvendige Arbejdskraft antagelig være passende.

Denne Ordning vil bevirke, at Omkostninger ved Projekteringsarbejdet kan blive meget beskeden, og det er vigtigt, fordi det ikke gerne maa gaa saaledes, at det bliver den direkte Udgift, der afholder Landmændene fra at gøre Brug af Institutionen og dermed nyde godt af dennes Erfaringer.

Sideløbende med den rent forretningsmæssige Side af Sagen, hvorved der kan bydes Landmændene en Fordel, som er til at tage og føle paa, maa der paa disse Byggekontorer udføres et Forskningsarbejde paa Landbrugsbyggeriets Omraade og i Forbindelse hermed en omfattende konsultatorisk Virksomhed.

Trods alt staar vi i Dag kun ved Begyndelsen, og der er langt igen, inden vi kan sige, at en Gaard paa den og den Størrelse skal bygges saadan og *kun* saadan, og inden vi har faaet blot en Brøkdelen af de tekniske Finesser, som Industrien benytter sig af, flettet ind i vore Avlsbygninger til Lettelse af det daglige Arbejde og til Billiggørelse af Produktionen. Og endelig vil der stadig dukke nye Problemer op, saa længe som der overhovedet er Landbrug i Danmark.

I de svundne Aar er der fra Statens og fra private Organisationers Side ofret mægtige Summer paa Forsøgsarbejde. Ingen kan tvivle paa, at disse Penge er givet godt ud, og at dette store Forsøgsarbejde har været medvirkende til, at vort Landbrug har naaet dets høje Udviklingstrin. I det Tidsrum,

hvor Fremskridtene er gjort, har Interessen for Avlsbygningerne imidlertid været meget ringe paa Trods af, at der er stillet stadig større Krav til dem. Avlsbygningerne er efterhaanden blevet et Fabrikslokale for den Forædlingsindustri, som kendetegner dansk Landbrug, og flere og flere af de kostbare Arbejdstimer bruges hjemme paa Gaarden.

Der er mangt og meget vedrørende Landbrugsbygninger, som burde undersøges, og her burde Staten støtte, som den støtter andet landøkonomisk Forsøgsarbejde. Skal der arbejdes virkelig sagligt med den Slags Undersøgelser, maa der være saa gode Kaar at arbejde under, at Undersøgerne ikke paa nogen Maade har nødtigt at omgærde sig med snæversynet personligt Patenteri og Liebhaveeri, men være i Stand til at gøre alle gode Ideer og nye Forslag til Genstand for en saglig Vurdering, og hurtigst muligt nyttiggøre dem til Gavn for Landbruget og dermed for hele Samfundet.
